

Глобальний виклик нашого часу полягає в переході від індустріальної стадії до постіндустріальної, тобто інтелектуально-інформаційної. Перехід до інтелектуально-інформаційної стадії розвитку економіки передбачає прискорене зростання не тільки індустрії інтелектуально-комп'ютерних технологій і комунікацій, але й галузей, які забезпечують удосконалення і зростання людського капіталу. Процес переходу до інтелектуально-інформаційної стадії передбачає зміну в структурі інвестицій, адже збільшується питома вага капіталовкладень у галузі удосконалення і зростання людського капіталу, тобто освіти та охорони здоров'я за рахунок зменшення капіталовкладень у сферу традиційного матеріального виробництва.

Отже, Україні потрібно брати приклад із країн-сусідів, таких як Польща і Угорщина, які, незважаючи на жорстку конкуренцію, змогли досягнути поставленої мети: сформувати сприятливі умови для припливу прямих іноземних інвестицій. На нашу думку, для України цілком реально створити привабливий інвестиційний клімат. Для цього потрібно здійснити реструктуризацію діючих підприємств, ввести нову техніку та технології, визначити легальні податки, спростити процедуру реєстрації підприємств з іноземним капіталом та багато іншого. Усе це можливо, тільки потрібно докласти певних зусиль. Україна повинна втілити у життя положення Угоди про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом, збільшити інвестиційні ресурси.

Література

1. Богиня Д., Волинський Г. Структурна перебудова економіки України в умовах глобалізації та інформатизації// Економіка України. – 2003, № 7. – С. 19-28.
2. Богусловський О.В. Механізми розв'язання економічних суперечностей в перехідній економіці// Формування ринкових відносин в Україні. – 2005, № 2. – С. 20-25.
3. Рожкова Г.С. Реструктуризація економіки України в умовах трансформаційних процесів сучасного світу// Вісник міжнародних відносин. – К.: КНУ. – 2001, вип. 19. – С. 40-41.
4. Осика С., П'ятницький В. Світова організація торгівлі: Підручник. – 2-е вид. перероб. і доп. – К.: К.І.С., 2004. – 509 с.
5. Україна: Поступ у ХХІ ст. – стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-04 рр. 23 лютого 2000 р. № 11. www.infokes.com.

УДК 331.101.6

Доц. С.Т. Дуда, канд. екон. наук;
студ. А.І. Винницький – Львівська КА

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ

Досліджується сутність показника продуктивності праці, розглядаються різноманітні підходи до визначення її змісту та основні фактори, що впливають на дану категорію. Досліджуються підходи до вивчення продуктивності праці як одного з найголовніших показників ефективності праці у сучасних умовах.

Doc. S.T. Duda; stud. A.I. Vinnitskiy – Commercial Academy of L'viv

Modern Methods of Approaches to the Study of Concept of Labour Productivity

The essence of labour productive indicator are investigated, different methods of approach as to the definition of its contest and main factor that influence this category are examined. Methods of approach to the labour study productivity as one of the most important indicators of the labour effectiveness in modern conditions are investigated.

У всі часи економісти різних поглядів, шкіл і напрямів визнавали, що праця є одним із найголовніших факторів економічного розвитку. Недвозначно на це натякають біблійні слова: "У поті лиця твого будеш їсти свій хліб". Носієм, персоніфікатором праці є людина, вона – суб'єкт господарства, репрезентант трудового потенціалу держави і нації. У цьому контексті при з'ясуванні економічних проблем, стану і перспектив економічного зростання особливого значення набуває аналіз продуктивності трудового потенціалу, який, хоч і привертає увагу щораз більшого числа економістів, не має досі однозначного підходу до розрахунку. Отже сама спроба такого визначення свідчить про новаторські пошуки в економічній науці, яка не задовольняється традиційним понятійним апаратом.

В Україні кілька десятиліть економічна думка перебувала у полоні ідеологізованих догм, тому були недосконалі показники розрахунку продуктивності трудових ресурсів, оскільки вони були прирівняні до матеріально-сировинних факторів виробництва. Під впливом якісних змін в економіці, впроваджень наукових досягнень у виробництво, подальшого розвитку науково-технічної революції виникла потреба у підході до нових методів розрахунку продуктивності трудових ресурсів. У результаті почали з'являтися численні публікації, присвячені продуктивності населення і трудових ресурсів. Це було ознакою поступу економічної науки, який, однак, і досі ще обтяжений традиційними стереотипами мислення.

Висока продуктивність – головна якісна ознака ефективної системи господарювання ринкового типу, в якій вільний рух капіталу і робочої сили сприяє розширенню місткості товарного ринку, ринку праці та капіталу, а також забезпечує товаровиробникам нагромадження основного капіталу, нормальне відтворення залученої до економічної діяльності робочої сили, створення інвестиційних та інноваційних фондів, а також вирішення інших нагальних соціально-економічних проблем.

У сучасних наукових дослідженнях категорія продуктивності набуває пріоритетного значення, оскільки в інтегрованому вигляді відображає результативність взаємодії усіх агентів економічної системи і є основою для оцінки її потенційних можливостей.

Дослідженню різних аспектів проблеми продуктивності присвячені наукові праці авторів: В. Онікієнко, С. Бандура, Д. Богині, О. Сологуб, І. Бондар. Тим не менш, нові соціально-економічні умови вимагають виявлення й оцінки реальних можливостей забезпечення продуктивного використання людських ресурсів, зокрема на регіональному рівні з урахуванням завдань державної регіональної економічної політики та необхідності забезпечення сталого розвитку. Актуальність аспектів означеної проблематики зумовлена посиленням дії глобальних чинників з їх суперечливим впливом на соціально-економічний розвиток кожної країни, насамперед тих, які трансформують економічну систему, а тому є залежними від зовнішніх чинників, що можуть діяти у напрямках, не сприятливих для зміцнення й нарощування економічного потенціалу. Виходячи з цього, необхідно виявити обмеження, існуючі резерви та можливості нарощування потенціалу продуктивного використання

людських ресурсів у країні з орієнтацією на забезпечення достатньої конкурентоспроможності національної економіки та високих темпів її зростання у найближчій перспективі [4. ст. 25].

Сформувались методологічно відмінні погляди на сутність продуктивності та її місце у системі економічних категорій, диференціація яких об'єктивно зумовлена відмінностями в цілях дослідження, його рівнях, а також особливостями авторського бачення ієрархічної системи взаємозв'язків між соціально-економічними явищами. Через те виникли й різні підходи у дослідженні проблем продуктивності, які в узагальненому вигляді можна представити таким чином: перший – продуктивність розглядається як результат взаємодії капіталу, праці та залучених ресурсів; другий – продуктивність економічної системи чи будь-яку факторну продуктивність виокремлюють як похідну від продуктивності праці у сфері матеріального виробництва; третій – ототожнення різних аспектів суспільної продуктивності з продуктивністю праці на тій підставі, що остання відіграє активну роль у суспільному відтворювальному процесі.

Продуктивність як невід'ємний атрибут та вихідний принцип ринкової господарської системи формує відповідні соціально-економічні вимоги до людських ресурсів, які стосуються, насамперед, результативності праці, її відповідності суспільним потребам та трудовим настановам і орієнтаціям самого населення. За умови продуктивного використання людських ресурсів забезпечується створення національного продукту, достатнього для повного задоволення матеріальних та духовних потреб членів суспільства, а відтак реалізуються передумови, необхідні для соціально-економічного прогресу у країні.

В економічній науці її господарській практиці нашої країни і за кордоном для характеристики результативності трудової діяльності людей і оцінки її рівня упродовж багатьох років використовувалася категорія "продуктивність праці", яка показує співвідношення кількості продукції, що виробляється у процесі праці, і витрат праці на її виробництво.

Однак при цьому виникають великі складності як при вимірюванні витрат праці, так і при оцінці її матеріального результату.

По-перше, має місце дискусія про те, які витрати праці треба враховувати: тільки безпосередньо зайнятих виробництвом продукції працівників (так звані витрати живої праці) чи також витрати праці зі створення засобів виробництва, що використовуються у процесі трудової діяльності (тобто витрати уречевленої праці). У першому випадку йдеться про витрати робочого часу, а у другому – про віддачу засобів виробництва. Проте обидва види витрат праці можуть мати в межах підприємства вартісну оцінку.

По-друге, здебільшого у публікаціях ведуться суперечки про те, чи враховується в рівні продуктивності інтенсивність праці. Дана категорія відбиває напруженість трудової діяльності як з погляду "щільності" завантаження фонду робочого часу, так і з погляду швидкості виконання трудових операцій. Зазначимо одразу, що розходження між категоріями "інтенсивність" і "напруженість" полягає в тому, що перша містить у собі якісний аспект збільшення трудових зусиль за одиницю часу. Так, для виконання ряду робіт

просто необхідний високий рівень інтенсивності: як завгодно довга тривалість мало напруженої праці не приведе ні до якого корисного результату, її зміна означає зміну обсягу зусиль, що працівник віддає трудовому процесу. При зростанні інтенсивності праця стає більш напруженою, що потребує віддачі всіх сил індивіда. Вирішення даного питання з теоретичної точки зору також є досить складним. Однак на практиці можна використовувати показники, що відбивають як ту, так й іншу позиції. Справді, сукупність застосовуваних засобів виробництва, існуюча організація виробництва і праці чітко визначають об'єктивно можливу (потенційну) продуктивність (її часто називають продуктивною силою праці). Але конкретний рівень інтенсивності праці може істотно відхиляти фактичний (реальний) обсяг виробленої продукції від його передбачуваної величини. Природно, що різні управлінські рішення по-різному впливають як на продуктивну силу, так і на інтенсивність праці [1, с.222].

У сучасному економічному і соціальному житті суспільства відбуваються зміни, які вимагають нового концептуального підходу в розумінні оцінки результату праці при збереженні ролі і значення категорії "продуктивність праці".

По-перше, розвинута ринкова економіка орієнтує суспільне виробництво на задоволення конкретних потреб споживачів. Це змушує виробників постійно оновлювати продукцію, розширювати її асортимент і поліпшувати якість, а для отримання максимального прибутку в результаті своєї діяльності скорочувати затрати праці. До того ж, отримання прибутку підприємцями залежить від того, чи потрібну для споживачів продукцію вони виробляють. Такі умови висувують нові вимоги до оцінки результату праці й зумовлюють необхідність використання об'ємнішої, ніж продуктивність праці, категорії, якою, на нашу думку, є ефективність праці.

По-друге, сучасна науково-технічна революція забезпечує розробку і виготовлення різноманітних видів високоякісної продукції, зростання обсягів її виробництва і скорочення витрат праці. Цей багатогранний результат праці не враховується і не оцінюється повною мірою категорією "продуктивність праці", що потребує використання іншої категорії, якою, на наше переконання, може бути "ефективність праці". В умовах сучасної науково-технічної революції зростають кількість і роль праці науковців, конструкторів, робітників та інженерно-технічних працівників, які зайняті в експериментальному виробництві нових зразків техніки, обладнання, товарів широкого вжитку, що теж розширює сферу застосування категорії "ефективність праці".

По-третє, у сучасному суспільстві зростають кількість і значення праці в нематеріальних галузях суспільного виробництва, результат якої має різноманітні конкретні форми. Оцінка результативності трудової діяльності в нематеріальній сфері суспільного виробництва може бути здійснена, як ми вважаємо, на основі категорії "ефективність праці".

В Україні в останні роки великого поширення набула тенденція до зменшення витратомісткості виробництва в цілому в Україні, а по основних галузях виробництва цей показник в останні роки тільки зростає, тільки у

2003 р. була незначна тенденція до стабілізації цього показника. У галузях торгівлі витратомісткість продукції в останні роки різко зменшилася. Це призвело до різкого росту прибутковості підприємств торгівлі. Найгірша ситуація є у сільському господарстві тому що даний показник має тенденцію до зростання і є вже більшими за одиницю. Це призвело до збитковості даної галузі господарства.

Табл. Показники витрат на 1 грн. товарообігу в Україні у 2000-04 рр., грн.

Галузі	2000	2001	2002	2003	2004	Відхилення (+;-)			
						2001 до 2000	2002 до 2000	2003 до 2000	2004 до 2000
Загальна по галузях	0,98	0,95	0,94	0,91	0,9	-0,03	-0,04	-0,07	-0,08
Промисловість	0,97	0,96	0,96	0,96	0,95	-0,01	-0,01	-0,01	-0,02
Сільське господарство	0,98	0,97	1,03	1,03	1,03	-0,01	0,05	0,05	0,05
Оптова і роздрібна торгівля	1,14	0,84	0,86	0,65	0,65	-0,3	-0,28	-0,49	-0,49

У Раді з вивчення продуктивних сил України НАН України розгорнуто наукові дослідження з проблем продуктивного використання земельних, лісових, водних, мінерально-сировинних та людських ресурсів у контексті загальноекономічних проблем трансформації національної економіки та забезпечення усталеного соціально-економічного розвитку України та її регіонів. Не викликає сумніву, що досягнення такої траєкторії розвитку передбачає, насамперед, високу продуктивність праці та відповідну їй систему зайнятості населення з досконалими територіально-галузевими пропорціями розподілу робочої сили, її високою мобільністю та широким вибором альтернативних варіантів працевлаштування населення. Щодо основного – людського ресурсу, то рівень продуктивності його використання значною мірою обумовлений дієвістю механізму регулювання зайнятості населення, його гнучкістю на зміну кількісно-якісного співвідношення попиту і пропозиції на ринку праці та здатністю забезпечувати потреби трудоактивного населення у продуктивних робочих місцях розгалуженої сфери прикладання праці.

Загальний рівень соціально-економічного розвитку території (оцінюваний за показниками валової доданої вартості на душу населення, структурою господарського комплексу, рівнем безробіття за методологією МОП, обсягами інвестиції на душу населення та ін.) визначає потенціал продуктивної зайнятості населення, який може бути реалізований чи нереалізований залежно від дієвості соціально-економічної політики, що проводиться, у тому числі й політики зайнятості населення.

Таким чином, узагальнюючи оцінку реальних можливостей формування продуктивної зайнятості в Україні, можна зробити висновки стосовно того, що продуктивній зайнятості населення відповідатимуть такі зрушення:

- повна відповідність змін у територіальних і галузевих пропорціях зайнятості населення прогресивним напрямом структурної трансформації економіки – зростання рівня зайнятості у наукоємних та експортоспроможних галузях промисловості, соціальній інфраструктурі, споживчому секторі економіки;
- зростання обсягів вивільнення робочої сили з галузей економіки, яке оптимізує структурні характеристики зайнятості і поєднується з розширенням мож-

ливостей працевлаштування на основі створення нових робочих місць у перспективних високоприбуткових сферах господарювання, в тому числі малому й середньому підприємстві;

- домінування напрямів і заходів активної політики зайнятості над пасивною, що знаходить своє конкретне втілення у створенні нових ефективних робочих місць, зростанні обсягів професійної підготовки та перепідготовки кадрів, підвищенні ефективності організації громадських робіт тощо;
- якісні зрушення в інфраструктурному (інформаційному, організаційному, технічному) забезпеченні сфери працевлаштування населення, внаслідок чого скорочується термін пошуку роботи, середній термін перебування у статусі безробітного, зменшуються обсяги застійного безробіття;
- зростання продуктивності праці в галузях економіки внаслідок оновлення техніко-технологічної бази виробництва, скорочення прямих втрат робочого часу та його непродуктивного використання, оптимізації чисельності зайнятих, зростання інтенсивності праці;
- істотне скорочення обсягів прихованого безробіття та нерегламентованої зайнятості населення внаслідок активного сприяння самостійній зайнятості населення, збільшення обсягів перепідготовки робочої сили з орієнтацією на потреби ринку праці та перспективи модернізації економічної системи;
- загальне підвищення продуктивності територіально-галузевої системи зайнятості населення має супроводжуватись адекватним зростанням реальної заробітної плати в галузях економіки, її наближенням до потреб розширеного відтворення робочої сили, поліпшення структури доходів населення;
- формування і закріплення основ продуктивної зайнятості населення має зумовити приріст валової доданої вартості у розрахунку на одного зайнятого, а у кінцевому підсумку – сприяти зростанню продуктивності усієї економічної системи [4. ст. 29].

Література

1. Богиня Д.П. Основи економіки праці: Навч. посібник. – К.: Значно – Прес, 2000. – С. 313.
2. Мазаракі А.А. та ін. Економіка торгового підприємства: Підручник для вузів. – К.: Хрещатик, 1999. – 800 с.
3. Тимош І.М. Економіка праці: Навч. посібник. – Тернопіль: Астон, 2001. – 347 с.
4. Заяць Т.В. Продуктивність людських ресурсів України та регіональні можливості її забезпечення// Україна: аспекти праці – 2004, № 3. – С. 115.
5. Дієсперов А.В. Продуктивності праці в сільському господарстві// Економіка АПК. – 2002, № 11. – С. 132.
6. Яковлев Р. Динамика производительности труда и заработной платы в постсоветской России: есть ли взаимосвязь// Україна: аспекти праці. – 2004, № 4. – С. 125.

УДК 658.589

*Доц. М.К. Колісник, канд. екон. наук;
студ. Н.О. Зинюк – НУ "Львівська політехніка"*

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, І МЕТОДИ БОРОТЬБИ З НЕЮ НА СВІТОВОМУ ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Досліджується механізм легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом та етапи його здійснення; подано перелік основних організацій для боротьби з "відмиванням" грошей на світовому фінансовому ринку та розглянуто завдання українського органу фінансової розвідки; наведено методи боротьби з легалізацією доходів і запропоновано заходи щодо нейтралізації загроз фінансово-кредитній безпеці.